

Nogopterium gracile

Fågelfotsmossa

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** *Hypnales*, **Familj:** *Leucodontaceae*, **Släkte:** *Nogopterium* (fågelfotsmossor), **Art:** *Nogopterium gracile* - fågelfotsmossa (Hedw.) Crosby & W.R.Buck **Synonymer:** *Pterogonium gracile* (Hedw.) Sm., *Pterigynandrum gracile* Hedw.

Kännetecken

Växer i gröna, gulgröna eller brunaktiga glesa mattor. De primära skotten är krypande medan de utstående sekundära, 1-3 cm långa skotten är något trädlikt förgrenade och har ibland flagell-liknande grenar. Som torra är grenarna kraftigt krökta mot underlaget. Stambladen på de utstående skotten är raka, som fuktiga utåtriktade och som torra upprätta och tilltryckta. De är släta, äggrunda eller brett äggrunda och smalnar gradvis av till en relativt bred spets. Nerven är dubbel eller grenad med 2-3(-4) grenar, och når 30-50 % upp i bladet. Den plana bladkanten är i övre delen oregelbundet och grovt tandad, längre ned gradvis mer fintandad eller nära basen helbräddad. Cellerna i bladmitten är (12-)18-44(-48) × 6-10(-12) µm, avlångt rombformiga eller kort linjära och tjockväggiga. I övre delen av bladet har många celler kraftigt utskjutande övre celländar. Bashörnsgrupperna är stora, avlångt äggrunda och når högt upp längs bladkanten. De består av rombformiga, rundat kvadratiska, bredare än långa, eller nära basen kort rektangulära celler. Nära basen är bashörnscellerna delvis tvåskiktade. Arten är skildkönad och sporkapslar är mycket ovanliga. Kapslarna är upprätta eller lutande, avlångt äggformiga till avlångt cylindriska och sitter på ett långt skaft. Tandkransarna är reducerade. Sporerna är 19-30 µm.

Fågelfotsmossa kan knappast förväxlas med andra arter i vår flora. De i torra krökta grenarna gör att skotten i fält påminner något om fågelfötter, och i övrigt känner man igen arten på de äggrunda bladen med grovtandade övre kanter, kraftigt utskjutande celländar på bladryggen och stora bashörnsgrupper av små celler.

Utbredning och status

Fågelfotsmossa förekommer sällsynt i landets sydvästra delar från Halland till Värmland. Ett äldre fynd är dessutom känt från Blekinge, men mossan har inte återfunnits där i modern tid. Fågelfotsmossa har troligen minskat kraftigt i landet, eftersom den försvunnit från många äldre växtplatser. Från år 1989 till 1992 besiktigades 45 av ca 50 då kända lokaler i Sverige och fågelfotsmossan återfanns endast på 15 av dessa (Gustafsson & Hallingbäck 1994). Därefter har ett antal lokaler tillkommit. På de flesta lokalerna är förekomsterna små och med försvagad kondition. Den finns i Danmark, södra Norge och på Island. Arten finns i Europa, Afrika, sydvästra Asien och Nordamerika. Fågelfotsmossan är en i huvudsak suboceanisk till mediterrän art. Arten är rödlistad även i flera andra länder i Europa.

Ekologi

Arten växer främst på klippor av silikatrika material eller grönsten, på varma, skuggiga miljöer i lövskog, men kan sällan även växa som epifyt. Vanligaste biotopen utgörs av sydvända bergbranter intill sjöar och andra klimatiskt gynnsamma lägen. Karakteristiska följearter är guldlocks-mossa *Homalothecium sericeum*, skogsgrimmia *Grimmia hartmannii* och fällmossa *Antitrichia curtipendula*. Den är i Sverige även funnen på träd (på en alm och en numera död ask) i Bohuslän. I västligaste Europa och i Medelhavsområdet kan arten växa även i mycket ljus- och vindexponerade lägen.

Hot

Luftföroreningar och försurning har angivits som huvudsaklig förklaring till varför 80% av äldre förekomster försvunnit i Sverige (Gustafsson & Hallingbäck 1994). Till en mindre del angavs avverkning som mest sannolik orsak till försvinnandet. Emellertid kan expositionsskyddande träd framför bergbranter hjälpa till att filtrera bort luftföroreningar.

Åtgärder

Utsläpp av föroreningar till luft måste snarast minska, i synnerhet försurande sådana. Klippstup med aktuella förekomster av arten bör ges ett ändamålsenligt skydd, som innebär att en vindskyddande kapp av lövträd lämnas framför aktuella bergbranter.

Övrigt

Utländska namn - NO: Kveilmose, DK: Tæt Fugleklomos, IS: Sveigmosi, GB: Bird's-foot Wing-moss.

Naturvård

Åtgärdsprogram: Fastställt

Litteratur

Gustafsson, L. & Hallingbäck, T. 1994. Fågelfotsmossan, *Pterogonium gracile*, i Sverige. *Svensk Bot. Tidskr.* 88: 143-152.

Hedenäs, L. 2014. *Nogopterium gracile* fågelfotsmossa s. 317-318. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. [AJ 37-57], Bladmossor: skirmossor-baronmossor : Bryophyta: Hookeria-Anomodon. Art databanken, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.

Nyholm, E. 1954-69. *Illustrated moss flora of Fennoscandia 2*. Musci. Lund.

Størmer, P. 1969. *Mosses with a Western and Southern Distribution in Norway*. Oslo, Bergen & Tromsø.

Författare

Tomas Hallingbäck 1998. Uppdaterad 2010. Rev. Lars Hedenäs 2014.